

## ***Propostes de dinamització sociocultural i patrimonialització de La Ricarda***

Isabel Graupera Gargallo – Universitat Autònoma de Barcelona – professora associada del Departament d'Antropologia Social i Cultural<sup>1</sup>

DOI: <https://doi.org/10.5565/rev/periferia.672>

### **Resum**

Introducció de la pràctica d'observació participant que els alumnes del Seminari de teories i recerques antropològiques avançades de 4rt curs del Grau d'Antropologia van fer a La Ricarda a principis del curs 2018-19 com un exercici per generar propostes d'intervenció sociocultural per a la patrimonialització, protecció i difusió d'una obra arquitectònica de gran valor material i immaterial.

**Paraules clau:** observació participant, La Ricarda, patrimonialització, patrimoni cultural, patrimoni immaterial

### **Abstract.** *Proposals of socio-cultural dynamization and heritagisation of La Ricarda*

Introduction of the participant observation practice that the students of the Seminar of advanced anthropological theories and research of 4th year of the Bachelor of anthropology have made in La Ricarda at the beginning of 2018-19 course as an exercise to generate proposals of sociocultural intervention for the heritagisation, protection and diffusion of an architectural great work of value material and intangible.

**Keywords:** participant observation, La Ricarda, heritagisation, cultural heritage, intangible heritage

### **La Ricarda: una pràctica d'observació participant**

Escric aquests paràgrafs a mode d'introducció de les ressenyes etnogràfiques que podeu llegir en l'apartat que la revista *Perifèria* ha dedicat al Patrimoni Cultural. Els textos han estat redactats pels alumnes del *Seminari de teories i recerques antropològiques avançades* (d'ara en endavant, Seminari) del 4rt curs del Grau d'Antropologia en motiu de la sessió d'observació a la casa La Ricarda de l'arquitecte Bonet Castellana que va tenir lloc el passat 28 de setembre. L'assignatura estructura els seus continguts en tres grans blocs: patrimoni, turisme cultural i memòria oral; és per aquest motiu que vaig proposar una pràctica basada en la metodologia de

---

<sup>1</sup> Enviar correspondència a: Isabel Graupera Gargallo | [isabel.graupera@uab.cat](mailto:isabel.graupera@uab.cat)

Isabel Graupera Gargallo, *Propostes de dinamització sociocultural i patrimonialització de La Ricarda*, perifèria 23(2), desembre 2018

[revistes.uab.cat/periferia](http://revistes.uab.cat/periferia)

l'observació participant durant la visita guiada que vam fer a La Ricarda de la mà de Marita Gomis.

Primer contextualitzaré La Ricarda i, més endavant, descriuré quina fou l'activitat que vaig demanar als alumnes i com es va desenvolupar. La casa Gomis és un referent de l'arquitectura racionalista a nivell internacional que es troba al municipi del Prat de Llobregat. El disseny de la casa es va gestar a través de la relació epistolar entre l'arquitecte Antoni Bonet Castellana i el promotor i enginyer Ricard Gomis. L'intercanvi de missives es va iniciar l'any 1949, quan Bonet ja era a l'exili argentí, i es va allargar fins el 1963, any en què finalitza la construcció de l'immoble.

La Ricarda deu el seu nom a un dels estanys propers i es va concebre com una residència d'estiueig i de descans del matrimoni format per Ricard Gomis i Inés Bertrand, juntament amb els seus sis fills. En tot el procés de projecció es va donar una gran entesa entre els propietaris i l'arquitecte, fet que es va reflectir una comunió també harmònica de l'edifici amb l'entorn natural del Delta del Llobregat. Aquestes sinèrgies creatives entre Bonet i la parella van enriquir l'execució de l'obra en multituds de detalls que reforçaven l'esperit funcional del projecte i la voluntat de dotar de sentit tots els elements i els espais que van crear.

D'altra banda, la casa Gomis testimonia un moment històric i social hereu del llegat de la intel·lectualitat republicana que va propiciar la presència del corrent racionalista a Catalunya i que es va emmarcar en l'avantguarda arquitectònica pròpia del GATCPAC<sup>2</sup>. Durant el franquisme la *casa de vidre* –un altre sobrenom que rep pels seus característics espais diàfans–, va esdevenir una illa per a la creativitat i l'activitat cultural de grups artístics, com la del Club 49, que van quedar a recer de la censura del Règim. En l'actualitat La Ricarda ha esdevingut una parada obligada pels arquitectes que arriben d'arreu per veure en viu i en directe el que, per a molts entesos, és la materialització d'una classe magistral d'arquitectura. Ara bé, quin és

---

<sup>2</sup> GATCPAC. Grup d'Arquitectes i Tècnics Catalans per al Progrés de l'Arquitectura Contemporània (1929-1939).

Isabel Graupera Gargallo, *Propostes de dinamització sociocultural i patrimonialització de La Ricarda*, perifèria 23(2), desembre 2018

[revistes.uab.cat/periferia](http://revistes.uab.cat/periferia)

el futur d'aquesta singular construcció? La proximitat a l'aeroport del Prat ha condicionat la seva existència i, sobretot, els diferents plans d'ampliació de la infraestructura plantegen molts dubtes sobre la seva supervivència.

Feta aquesta introducció sobre el valor arquitectònic de la casa, exposo la proposta metodològica que vaig formular als alumnes del Seminari. Primer, però, cal explicar com fou possible fer aquesta visita, ja que la propietat segueix sent privada i és gestionada pels fills del matrimoni Gomis-Bertrand que resideixen al país. Es dona la circumstància que sóc professora associada del Departament d'Antropologia i que la meva feina principal és a l'Escola Massana, on també treballo com a docent. És per aquest motiu que vaig tenir l'oportunitat de seguir, conjuntament amb els meus companys de PIDOD<sup>3</sup>, la visita bianual que els alumnes del cicle formatiu de disseny d'interiors fan a La Ricarda. Per tant, aquesta iniciativa pedagògica que vaig plantejar als alumnes d'antropologia neix de la triangulació de diverses circumstàncies: impartir el Seminari, treballar a la Massana i la felicitat coincidència amb la visita dels alumnes de PIDOD a la casa Gomis.

Què vaig demanar als alumnes del Seminari? Que es preguntessin, bàsicament, sobre tres qüestions: quin era el valor de la casa; quina relació tenia La Ricarda amb la població del Prat; i quin futur li esperava. Poder respondre aquestes preguntes implicava posicionar-se sobre una qüestió prèvia: la casa Gomis és patrimoni cultural? Si ho és, per què? I per a qui? S'hauria de protegir? Com la podríem apropar a públics que no fossin persones interessades únicament en l'arquitectura?

A classe havíem parlat de la categoria de protecció del patrimoni cultural BCIL<sup>4</sup> i vam comentar si aquesta seria una forma més efectiva de protegir La Ricarda<sup>5</sup>. Al meu

<sup>3</sup> *Projectes i Direcció d'Obres de Decoració*, cicle Formatiu de Grau Superior.

<sup>4</sup> Bé Cultural d'Interès Local.

<sup>5</sup> La fitxa del catalogació de La Ricarda dins del Pla Especial de l'Ajuntament del Prat s'indica que es protegeix la volumetria general, tot incloent façanes i cobertes, amb textures, materials i colors; així com també la distribució interior i el mobiliari de l'època. També es recull que, donada la vegetació dels terrenys, caldria incloure el conjunt dins la Reserva Natural Parcial del Delta del Llobregat.

Isabel Graupera Gargallo, *Propostes de dinamització sociocultural i patrimonialització de La Ricarda*, perifèria 23(2), desembre 2018

[revistes.uab.cat/periferia](http://revistes.uab.cat/periferia)

entendre, assolir aquest reconeixement per part de l'administració, certament, la protegiria. Tanmateix considero que la millor "inversió" per a la casa és vincular-la al màxim possible a la comunitat dels pratencs. Ara, com es pot gestionar aquesta connexió amb la població?

De fet, explorar aquesta vinculació de La Ricarda amb la comunitat que l'acull en el seu municipi esdevenia una segona part del treball proposat als alumnes del Seminari: desenvolupar activitats que apropessin la casa als veïns tot transcendint l'estricta valor arquitectònic. Per tant, calia pensar i esbossar propostes d'intervenció que, no només fomentessin la interacció i el coneixement de la casa que proporciona la visita, sinó que apostessin per mobilitzar allò intangible, el valor immaterial de La Ricarda. La clau estava en trobar el denominador comú entre l'edifici i la població del Prat i aquest era, precisament, l'espai i la seva transformació al llarg del temps.

Es tractava de vincular les diferents generacions de pratencs a La Ricarda a través de la memòria d'allò compartit. No obstant, aquest eix de treball que passava per les històries de vida, o si més no posava el record vivencial en un primer pla, tampoc descartava contemplar altres propostes més convencionals com les mostres expositives o fotogràfiques, o bé la programació de tallers adreçats a totes les franges d'edats que plantegessin el treball manual vinculat a les formes i materials característics de la casa. Naturalment, també es van considerar organitzar tasts de la rica gastronomia local o circuits pels voltants del delta. Els alumnes del Seminari van mostrar bona predisposició i, encara que alguns d'ells tenien dubtes més o menys importants sobre com lligar l'observació amb la visita a un edifici emblemàtic, d'entrada, van acceptar el repte. En aquest sentit, el meu objectiu era proporcionar-los un escenari el més proper al món professional i, sobretot, volia ser coherent amb una de les premisses del Seminari que vaig traslladar a l'alumnat el primer dia de classe: en tant que puguem, depassarem les parets de l'aula.

De fet en aquesta activitat, a banda de l'observació, alguns dels alumnes van tenir l'oportunitat de participar en una entrevista col·lectiva a Marita Gomis, una de les filles del matrimoni Gomis-Bertrand, que s'encarrega de les visites guiades. A partir

Isabel Graupera Gargallo, *Propostes de dinamització sociocultural i patrimonialització de La Ricarda*, perifèria 23(2), desembre 2018

[revistes.uab.cat/periferia](http://revistes.uab.cat/periferia)

de la informació registrada *in situ*, els diferents grups de treball del Seminari van ampliar la informació tot fent recerca documental i algunes entrevistes a arquitectes, tècnics municipals de l'Ajuntament del Prat i veïnes del municipi, entre d'altres. En definitiva, en tres setmanes, van fer tot el que van poder per tal de presentar un primer document del disseny d'una hipotètica intervenció en base al treball etnogràfic. En relació a la justificació d'aquesta pràctica, i vinculant-la a la voluntat de d'apropar els alumnes a una simulació d'un projecte professional versemblant, cal dir que darrerament es detecta una creixent demanda d'experts procedents de les ciències socials formats en la metodologia de la recollida de dades qualitatives que puguin afrontar investigacions etnogràfiques, especialment per a projectes vinculats al patrimoni i a les indústries culturals. En aquest aspecte els graduats en antropologia compten amb una gran fortalesa: el treball de camp i l'observació participant constitueixen l'ADN de la disciplina.



Entrevista col·lectiva a Marita Gomis al final de la visita guiada | La Ricarda | 28.09.2018  
(Fotografia d'Èlia Clemente, professora de PIDOD de l'Escola Massana).

---

Isabel Graupera Gargallo, *Propostes de dinamització sociocultural i patrimonialització de La Ricarda*, perifèria 23(2), desembre 2018

[revistes.uab.cat/periferia](http://revistes.uab.cat/periferia)

Voldria cloure aquest text amb una sèrie d'agraïments, en primer lloc, als alumnes del Seminari per enfrontar-se a un doble encàrrec: abordar un projecte sobre patrimoni cultural i saber exposar les conclusions en forma d'article científic. També m'agradaria agrair als companys de PIDOD, especialment al Xavi Carrascal i a l'Èlia Clemente, el fet que acceptessin que els alumnes d'antropologia els acompanyessin en la visita; al Pep Dardanyà, també company de la Massana, per haver acceptat fer l'avaluació de les ressenyes; i, per descomptat, a la Marita Gomis, que es va avenir a deixar participar per primera vegada a alumnes d'antropologia d'una visita guiada sabent que faríem observació participant i que, d'aquesta experiència, en sortiria un article. I, sobretot, vull agrair al José Luis Molina i al Ignacio Fradejas-García, col·legues del Departament d'Antropologia de la UAB, la possibilitat que han brindat a uns alumnes que encara no han acabat el Grau de poder publicar la seva primera ressenya. Entenc que és un vot de confiança a ells i també al treball que tots plegats hem fet.